

порушення, невизнання або оспорювання. У ст. 21 Кримінального процесуального кодексу України зазначено, що підозрюваному, обвинуваченому і підсудному забезпечується право на захист. Ст. 3 Цивільного процесуального кодексу України передбачає право на звернення до суду за захистом, тобто «кожна особа має право в порядку встановленому цим Кодексом, звернутися до суду за захистом своїх порушених, невизнаних або оспорюваних прав, свобод чи інтересів».

У ст. 20 Господарського кодексу України визначається, що «держава забезпечує захист прав і законних інтересів суб'єктів господарювання та споживачів... Кожен суб'єкт господарювання та споживач має право на захист своїх прав і законних інтересів...». Положення ст. 1 Господарського процесуального кодексу України передбачають право особи на звернення до господарського суду, а це є однією з форм реалізації права на захист. Відповідно до ст. 6 Кодексу адміністративного судочинства України «Кожна особа має право в порядку, встановленому цим Кодексом, звернутися до адміністративного суду, якщо вважає, що рішенням, дією чи бездіяльністю суб'єкта владних повноважень порушені її права, свободи або інтереси».

Право на захист визначено у ряді міжнародних нормативно-правових актах, зокрема, у ратифікованій Україною Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (ст. 13), відповідно до якої кожен, чий права та свободи, визнані в даній Конвенції, було порушено, має право на ефективний засіб юридичного захисту. Загальна декларація прав людини у ст. 7 також стверджує, що «всі люди рівні перед законом і мають право, без будь-якої різниці, на рівний їх захист законом».

Отже, аналіз положень Конституції України та ряду нормативно-правових актів показує, що право на захист прямо не закріплено в законі, проте із положень зазначених вище нормативно-правових актів випливає, що кожна особа має право на захист і передбачається можливість кожної особи звернутися за захистом своїх прав до органів державної влади. Нечітке закріплення права на захист у Конституції України може породжувати ряд проблемних питань. Тому було б доцільно закріпити право на захист прямо в одній із статей Конституції, оскільки при захисті прав людини у першу чергу звертаються саме до її положень.

ПРАВОУТВОРЕННЯ ЯК ПРЕДМЕТ ДОСЛІДЖЕННЯ ФІЛОСОФІЇ ПРАВА

Сметаняк О.Я.,

здобувач кафедри філософії права та юридичної логіки Національної академії внутрішніх справ України.

Науковий керівник: кандидат філософських наук, доцент кафедри філософії Одеського національного морського університету *Куліченко В.В.*

Певне наукове значення в контексті вивчення сфери функціонування права займають питання його виникнення, буття та розвитку. Вивчення даних питань, насамперед, надасть змогу встановити ті соціальні передумови, які визначають його зміст і необхідність впровадження у життєдіяльність суспільства [1, с. 20].

Змістовна сторона правоутворення включає всі форми і засоби виникнення, розвитку і зміни права: 1) його зовнішнє відображення в юридичних письмових документах (нормативних актах, угодах, судових прецедентах тощо); 2) існування у вигляді неінституціональних форм (правосвідомість, правові принципи, правові теорії і концепції, конкретні правовідносини тощо); 3) процеси виникнення юридичних моделей поведінки та їх фактичної реалізації. Правоутворення - це найбільш широка категорія, яка охоплює виникнення і буття права, його впорядкування і розвиток у різних

аспектах і напрямках. Так, у радянські часи правоутворення визначалось як «джерело правотворчості, що являє собою форму виявлення та утворення державної волі радянського народу в процесі правотворчості» [2, с. 15], або «сукупність факторів, які визначають зміст правотворчості» [3, с. 112]. У пострадянські часи визначення правоутворення зводилось до такого: «процес втілення державної волі в закон та її оформлення у вигляді різноманітних нормативно-правових актів» [4, с. 660–661], а також як «весь підготовчий процес формування права» [5, с. 763]. Сучасне розуміння сутності правоутворення базується на концепції спільності і відмінності права і закону, згідно з якою право може існувати і поза своєю інституційною формою (законодавством) у вигляді рівного і справедливого масштабу свободи, який знаходить своє відображення у правових принципах, суб'єктивних правах, конкретних правовідносинах тощо; на теоріях правової держави і громадянського суспільства, згідно з якими домінуюче значення має громадянське суспільство - спільність рівних, вільних і незалежних осіб, які по відношенню до держави виступають громадянами. Громадянське суспільство безпосередньо утворює право у формі типових конкретних правовідносин, що зумовлені соціальними чинниками, емпіричною правосвідомістю населення. Роль держави полягає у дослідженні, узагальненні та систематизації масових видів правової поведінки, правової взаємодії членів громадянського суспільства. Держава регулює це «право суспільного життя» у формалізованих, загальнообов'язкових правилах поведінки, зовнішньо відображених у законодавстві - системі нормативно-правових документів.

Проблема сутності, значення, структури і функцій правоутворення має давню історико-філософську, позитивно-правову, соціологічну і психологічну традиції дослідження. В історії філософської і правової думки - це роботи Протагора, Демокріта, Платона, Ф. Аквінського, Макіавелі, Бодена, Гроція, Гоббса, Локка, Монтеск'є, Руссо, Штаммлера, Канта, Гегеля, Савін'ї. Марксистська традиція представлена творчістю К. Маркса, Ф. Енгельса, В. Леніна та їх послідовниками, філософами і юристами радянського періоду - В. Пашукансом, С.С. Алексєєвим, В. Кудрявцевим, Н. Лукашевим, В. Нерсесянцем. Окрема філософсько-правова парадигма правоутворення розроблена в рамках російської інтелектуальної традиції XIX–XX ст. - Коркуновим, Шершеневичем, Ільїним та іншими.

Серед переважаючих наукових теорій західної школи в юриспруденції та філософії XX ст. відзначимо:

- аналітичний правовий позитивізм (Бентам, Остін, Радбрук);
- правовий реалізм (Шкода, Холмс, Льоввелл, Рос);
- правовий критицизм (Унгер, Гордон, Келман, Попович).

Окрема група розробок присвячена тим або іншим аспектам функціонування професійної правосвідомості (слідчих, суддів, співробітників правоохоронних органів тощо).

Разом з тим, співвідношення правоутворення і праворозуміння, зв'язок об'єктивного та суб'єктивного, природно-правового і нормативно-раціонального в самому правоутворенні не досліджувалися в повному обсязі.

Таким чином, актуальність філософсько-правового осмислення правоутворення як особливої онто-антропологічної реальності людського буття обумовлена, з одного боку, практичними проблемами і функціонування права в суспільстві в цілому і трансформації постгегелівського суспільства зокрема, а з іншого боку - теоретичними проблемами, які пов'язані зі світоглядно-методологічним забезпеченням правознавчої академії внутрішніх справ на основі соціально-філософських досліджень.

Список використаних джерел:

1. Дідич Т.О. Генеза правоутворення // Часопис Київського університету права. - 2010. - № 4. - С. 20–22.

2. Керимов Д.А. Теоретические проблемы советского правотворчества в период развернутого строительства коммунизма: Автореф. дис. ... д-ра юрид. наук: 12.710.- Л., 1961.- С. 15.
3. Адбуллаев Н.Д. Диалектика правотворчества.- Баку: Азернешр, 1972.- 142 с.
4. Марченко М.Н. Проблемы теории государства и права.- М.: ТК Велби; Изд-во «Проспект», 2005.- 640 с.
5. Российская юридическая энциклопедия / Под ред. А.Я. Сухарева (главн. ред).- М.: ИНФРА-М, 1999.- 1110 с.

МЕТОДОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ УКЛАДАННЯ СЛОВНИКІВ УКРАЇНСЬКОЇ ПРАВНИЧОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ В ГАЛИЧИНІ НАПРИКІНЦІ ХІХ – НА ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ

Каленюк О.М.,

здобувач відділу історико-правових досліджень Інституту держави і права імені В.М. Корецького НАН України

Як відомо, українська термінологія (як наукова дисципліна), а зокрема українська правничка термінологія, почала активно розвиватися в Галичині в другій половині ХІХ століття. Мовна ситуація в Австро-Угорщині та на теренах Російської імперії істотно різнилася внаслідок відмінної мовно-культурної політики імперських урядів: тоді як на території Росії існував ряд заборон на вживання української мови, австрійський уряд провадив ліберальнішу політику щодо застосування мов національностей, й української мови зокрема.

Особливого культурного розвитку народи, які проживали на той час на території Австро-Угорщини, набули після так званої весни народів 1848 року. Так, у 1848 році у Львові була створена «Головна руська рада», офіційні політичні дебати велися українською мовою; з цього ж таки року почали виходити перші українськомовні газети тощо [3]. Наприкінці 1848 року завдяки виступам галицького студентства у Львівському університеті було відкрито кафедру руської (української) словесності та літератури, яку очолив відомий представник «Руської трійці» Яків Головацький. Відбувся також поступовий перехід на українську мову викладання й інших спеціальностей. Так, на юридичному факультеті 1862 року окремим царським декретом встановлено відкриття двох кафедр з українською мовою викладання: кафедри «цивільної процедури» і кафедри «австрійського карного права» [3].

На галицьких землях стрімко розвивається лексикографія, виходять у світ як загальномовні, так і вузько термінологічні словники. Після весни народів утворено австрійський парламент, делегатами якого були представники різних народів, тож особливо актуально постає питання щодо створення національних політико-юридичних терміносистем. Отже, при царському уряді, а саме при міністерстві юстиції, у Відні в липні 1849 року було створено комісію з укладання реєстрів правничих термінів для слов'янських народів Австро-Угорської імперії. До укладання реєстру залучили не тільки урядовців, юристів, а й відомих культурних та громадських діячів. У межах комісії діяли окремі мовні секції (чеська, польська, сербська, словенська, русинська (українська)), перед якими «...було поставлено завдання створити юридичну термінологію на основі лексичного багатства цих мов, яка б могла задовільнити потреби тогочасного законодавства й управління» [4, с.265]. Комісія завершила роботу в листопаді 1849 року, а 1851 року вийшло німецько-українське видання словника під назвою «Juridisch-politische Terminologie für die slavischen Sprachen Oesterreichs (deutsch-ruthenische separate Ausgabe)» («Правничо-політична термінологія для слов'янських мов Австрії (німецько-український випуск»).

Згодом, 1893 року, Кость Левницький, видатний громадський і політичний діяч, який пізніше стане першим президентом Західноукраїнської Народної